

Al jarenlang blijken in de broedgebieden in ons werkgebied alle territoria (= broedplaatsen) van knobbelzwanen te zijn bezet. Er is een vaste populatie van ongeveer 70 broedparen, die jaarlijks ongeveer 200 jongen voortbrengen. Er is dus geen onbeperkte groei van de knobbelzwanen mogelijk. Het aantal beschikbare broedplaatsen stelt een grens aan de groei.

Fernand C. Jager

Knobbelzwanentelling in Gooi, Eem en Vechtstreek 1988-1999

Sinds 1988 worden tellingen van knobbelzwanen uitgevoerd (1,2,3). Dit gebeurt in mei, in het broedseizoen, zowel in de broedgebieden (weilanden) als ook op de randmeren. Verder worden bij de jaarlijkse midwinter-tellingen in januari, naast andere vogelsoorten, ook de knobbelzwanen geteld (4,5,6). Onze knobbelzwanen zijn een mengpopulatie van oorspronkelijke wilde zwanen en verwilderde tamme exemplaren. Het verschil is te zien bij de jongen. Die van de wilde zijn grijs, die van de oorspronkelijk tamme zijn wit. Zwanen werden vroeger gehouden om het vlees en het dons. Nu dit niet meer gebeurt, zijn de dieren langzaam verwilderd en nemen samen met de van oorsprong wilde zwanen in aantal toe. Deze zwanen kunnen schade aan landbouwgewassen veroorzaken. Derhalve is er een voortdurende discussie of en hoe de aantallen beperkt moeten worden (7). Als deelnemer aan deze discussie dient de natuurbescherming over goede gegevens te kunnen beschikken. Dus moet er geteld worden (8).

De resultaten van tellingen over een reeks van jaren zijn in tabel 1 opgenomen. Hierbij zijn ook

de landelijke resultaten van SOVON meegenomen. In fig. 1 worden de randmerentellingen nog eens in een grafiek weergegeven.

Broedgebieden

Bij een beoordeling van de zwanenpopulatie gaat het vooral om een drietal tellingen namelijk: de broedgebieden (mei), de randmeren (mei) en de midwintertelling (januari). Tabel 1 laat zien, dat er de laatste tien jaren geen grote veranderingen zijn geweest. Het to-

tale aantal dieren was in 1990: 234 en in 1999 was dit 241. Het aantal jongen bedroeg in 1991: 220 en in 1999 waren er 226 jonge zwanen.

Het aantal broedparen lijkt geleidelijk wat toe te nemen. De hoofddruk is toch, dat alle territoria zijn bezet; de broedgebieden zijn vol. Onder zware druk van de overbevolking in de buitengebieden (randmeren) kan er blijkbaar nog wat ingeschikt worden, maar een toename van enige betekenis is toch niet meer te verwachten.

Tabel 1: Vergelijking tussen verschillende jaren. Aantallen zwanen in de verschillende gebieden.

	1988	1990	1991	1992	1996	1997	1998	1999
In broedgebieden:	182	234	219	169	-	-	-	241
nestelend	106	118	126	126	-	-	-	142
niet nestelend	76	116	93	43	-	-	-	99
Jongen	99	121	220	182	-	-	-	226
Jongen/broedpaar	1,9	2,1	3,5	2,9	-	-	-	3,1
Aantal broedparen	53	59	63	63	-	-	-	71
Randmeren (mei)	-	185	83	263	221	263	398	557
Ouden+jongen in broedgebied	281	355	439	351	-	-	-	467
Midwintertelling		311	344	195	383	628	497	603
SOVON PTT, Nederland *	111	114	119	95	171	186	208	220

* decembertelling van het voorgaande jaar (1981 = 100).

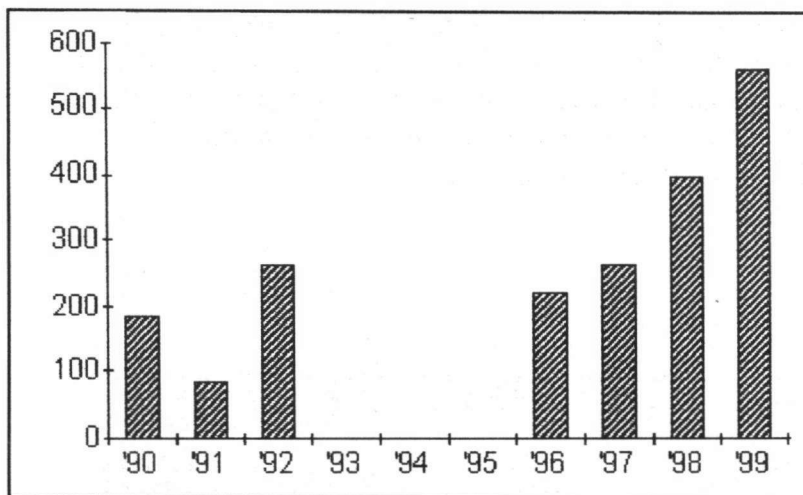

Fig. 1: Aantal knobbelzwanen op de randmeren

Dit betekent ook, dat het aantal jongen niet verder kan toenemen. Het aantal beschikbare broedplaatsen stelt hier een natuurlijke grens.

Randmeren

De randmeren zijn geteld in het broedseizoen (mei). De populatie zal dus naast onvolwassen zwanen hebben bestaan uit dieren, die het niet was gelukt een broedplaats te bemachtigen. Tot 1997 leek deze populatie enigszins stabiel, maar vertoont sinds 1998 een sterke toename (Zie figuur 1).

Naast de overschotten uit het Gooi zullen ook zwanen uit andere omringende gebieden hier naar toe komen. Waarschijnlijk mede aangelokt door de sterk verbeterde voedselsituatie ter plaatse. Deze aantallen nemen in de loop van de zomer nog sterk toe; in 1999 werden op 19/5, 17/6 en 26/6 respectievelijk geteld: 557, 634 en 855 knobbelzwanen.

Midwintertellingen

De midwintertellingen vertonen tot 1996 een geringe toename. Vanaf 1997 worden aanzienlijk hogere aantallen waargenomen, die daarna evenwel niet verder toenemen. Dit laatste is opmerkelijk, aangezien de aantallen in Nederland als geheel wel blijven

toenemen. Fig. 2 geeft een overzicht van het totaal van de landelijke tellingen in geheel Nederland (1981 = 100) en de telling in het Gooi e.o.

Boven een bepaald landelijk niveau lijkt de toename in het Gooi af te nemen. Er lijkt een nieuw evenwicht tussen het Gooi en de omringende gebieden te ontstaan, waarbij de verdere toename in het Gooi betrekkelijk gering is. Het zijn juist deze zwanen, die in de winter en in het vroege voorjaar in grote groepen over de weilanden rondzwerven, die schade aan de vegetatie kunnen veroorzaken. Zo'n rondzwervende groep kan wel honderd dieren groot zijn. Het al of niet toevallig meetellen van zo'n groep zal uiteraard het totale telresultaat fors beïnvloeden.

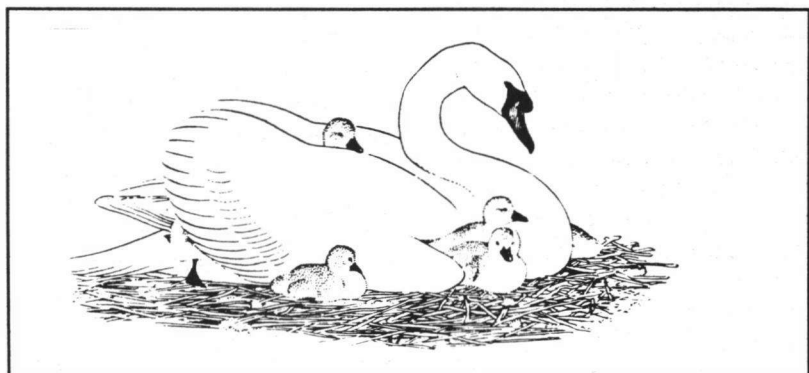
Conclusie

Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn, dat de midwintertelling vanuit een oogpunt van mogelijke landbouwschade de belangrijkste telling is. Het is hierbij niet duidelijk in hoeverre de dieren uit de midwinterpopulatie afkomstig zijn uit de Gooise broedgebieden. Hier ligt nog een veld voor verder onderzoek. Wel mag duidelijk zijn, dat een lokale zwanenbestrijding weinig zinvol is. Opeengevallen plaatsen zullen onmiddellijk worden ingenomen door zwanen uit de omringende regio's. Als er een zwanenprobleem mocht zijn dan is dit een landelijk probleem.

Naschrift

Het verloop van de grafiek in fig. 2 verleide mij te voorspellen, dat het aantal knobbelzwanen in de midwintertelling de komende jaren niet veel meer zou toenemen. Fout dus. Pieter Schut attendeerde mij erop, dat er bij de laatste midwintertelling (januari 2000) 1040 knobbelzwanen zijn gezien. Dit is een forse toename. Nader onderzoek naar de uitkomsten van midwintertellingen zal worden verricht.

De laatste knobbelzwanentelling kon worden uitgevoerd dankzij de medewerking van de volgende leden van de vogelwerkgroep: L.Bech, J.J. Buiten-

Knobbelzwaan met jongen

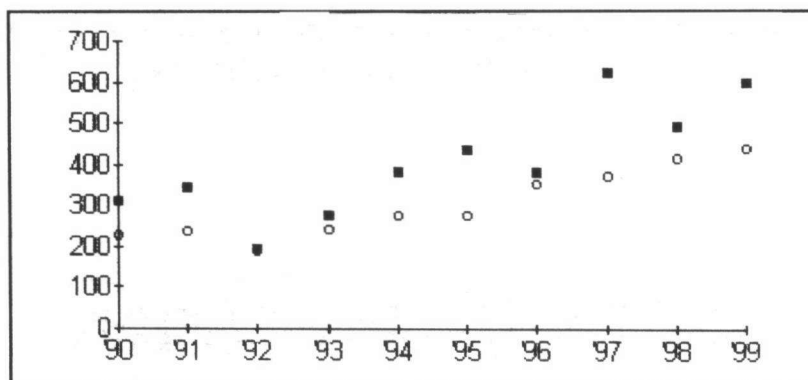

Fig. 2: Jaarlijkse winterpopulatie
° Nederland (x2) • 't Gooi e.o.

dijk, F. During, N.J. Dwars, W. Fokker, F.C. Jager, F. van de Linden, B. Oosterbaan, C. Pel, R. Rense, R. Rossel, C.M.T. I. Rosier, J.J. Verkerke, A. Vermeule, S. Visser, P. Vos en F.H. van de Weijer.

LITERATUUR

1. Weijer F.H. van de. (1994): De Knobbelzwaan in het Gooi en Omstreken in 1992. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Uitgave Nr. 82. Hilversum.
2. Jager F.C. en Weijer F.H. van de (1998): Knobbelzwanentelling 1998.

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Uitgave Nr. 111, Hilversum.

3. Jager F.C. (1999): Knobbelzwanentelling 1999. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Uitgave Nr. 114, Hilversum.

4. SOVON (1999): Internet; www.sovon.nl

5. Schut P. (1994): Midwinterwatervogeltelling 1994. De Korhaan 28: 73-75.

6. Schut P. (1999): Midwinterwatervogeltelling 1998. De Korhaan 33: 12-14.

7. Schot W. van der (1998): Stichting Knobbelzwanenplatform 1992 - 1997. Het Vogeljaar 46: 49-52.

8. Weijer F.H. van de. (1999): Tellingen komen bescherming ganzen en zwanen ten goede. De Korhaan 33: 21.